

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Discussie

Reactie van Jolanthe de Tempe op Gerbrand van Hout & Frank Dattilio (Cognitief-gedragstherapeutische interventies in relatie-therapie, Systeemtherapie 16(2), 68-85), gevolgd door een weerwoord van beide auteurs.

WEER EEN NIEUWE STROMING IN DE SYSTEEM-THERAPIE?

Ik begon verheugd aan het artikel van Van Hout en Dattilio, omdat ik het belangrijk vind dat systeemtherapeuten kennisnemen van ontwikkelingen in de individuele gedrags- en cognitieve therapie en in het psychotherapeutisch effectonderzoek, waarin de cognitieve gedragstherapie een leidende rol inneemt (zie Keijsers e.a., 2004). Na lezing was ik echter vooral in de war geraakt. Wat willen de auteurs bereiken?

De integratie tussen gedragstherapie en systeemtherapie heeft in Nederland al sinds de jaren zeventig plaatsgevonden in de gedragsgerichte systeemtherapie en in de directieve therapie (bijvoorbeeld Lange 2000 en eerdere versies, het tijdschrift *Directieve Therapie* en de daaruit voortgekomen bundels). Een integratie die vanaf het begin veel rijker en completer was dan de stroming die zich Behavioral Marital Therapy (Schaap e.a., 2004) noemt, of de smalle cognitief-gedragstherapeutische relatietherapie die Van Hout en Dattilio beschrijven. Een belangrijk kenmerk van die bredere gedragsgerichte of directieve systeemtherapie was en is dat er behalve voor het systeem ook aandacht is voor individuele psychopathologie; dit belangrijke thema ontbreekt geheel bij Van Hout en Dattilio.

De cognitieve poot, begonnen met de RET van Ellis (Ellis & Harper, 1961), is overigens pas een serieus onderdeel van de gedragstherapie geworden sinds toepassing ervan bij depressie door Beck c.s. (1979). Toen waren systeemtherapeuten al jaren bezig met heretiketteren, herformuleren, herkaderen en andere manieren van betekenisverschuiving en verruiming van rigide denkwijzen en interacties van cliënten. Naast belangrijke en boeiende theorievorming en onderzoek beschikt de cognitieve therapie slechts over één techniek, het ABC-schema, om disfunctionele gedachten op te sporen en op socratische wijze uit te dagen. Een methode die lang niet bij alle cliënten aanslaat, tamelijk omslachtig is en nogal saai om uit te voe-

ren. Typisch een methode voor geprotocoliseerd onderzoek.

Die integratie erkennen Van Hout en Dattilio weliswaar, maar toch vinden zij dat relatietherapeuten te weinig aandacht aan de cognitieve gedragstherapie besteden en dus een 'actueel overzicht van cognitief-gedragstherapeutische technieken met paren' (p.68) nuttig is. Dat is al eens gedaan door Lange en Duurland (1996). Wat is nieuw, gezien de lange traditie van integratie? Niet de beschrijving van Van Hout en Dattilio van de taxatiefase en van interventies zoals communicatietraining, probleemoplossing, gedragscontracten en interventies rond het omgaan met emoties. Het enige min of meer nieuwe is dat zij het ABC-model van de cognitieve therapie ook in relatietherapieën opnemen. Dat is geen grote technische verrijking, als deze methode bij een echtpaar nog eens in tweevoud moet. Bovendien geeft de meerpersoonssetting nu juist zoveel rijkere en minder omslachtige mogelijkheden tot cognitieve herstructurering. Niet alleen in de gedragsgerichte of directieve systeemtherapie, maar ook in allerlei andere stromingen nemen velerlei interventies gericht op gedrags- en betekenisverandering een belangrijke plaats in, onafhankelijk van de vraag of de therapeut zich als deskundige opstelt of een meer egalitaire, narratieve houding aanhangt.

Mijn indruk is dat, in plaats van voort te bouwen op de lange Nederlandse traditie van integratie, de auteurs de zoveelste stroming op de markt willen zetten. Daarbij komt hier en daar een irritant annexerende toon vanuit de cognitieve kant te voorschijn, die al door Blankstein (1999:253) gesignaleerd werd in een recensie van Dattilio's (1998) bundel gevalsstudies van relatie- en gezinstherapeuten van uiteenlopende signatuur.

Ik denk dat er sinds de veelbelovende jaren zeventig en tachtig inderdaad het een en ander aan de integratie met (cognitieve en andere) gedragstherapie te verbeteren valt, maar andersom dan Van Hout en Dattilio bepleiten. Nadat gedragstherapie en systeemtherapie samen aan de wieg van de directieve therapie hebben gestaan, lijken ze nu steeds verder uit elkaar te groeien (v.d. Velden 1989:18) en van beide partijen is het in ieder geval de gedragstherapie aan te rekenen dat ze veel te weinig gebruikmaakt van de inzichten en technieken uit de systeembenadering (Lange en Duurland 1996:12; zie bijvoorbeeld het tijdschrift *Directieve Therapie*, en Keijsers e.a. 2004; in beide komt de systeemtherapie er bekaaid af). Nodig is niet een volgende stroming in systeemland erbij, maar een sterkere positionering van de relatie- en gezinstherapie binnen psychotherapie en effectonderzoek (zie bijvoorbeeld Sprenkle 2002; Lerner 2004).

Jolante de Tempe

Literatuur

DISCUSSIE

- Beck, A.T., a.o. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Wiley.
- Blankstein, H. (1999). Boekbespreking van: Case studies in couple and family therapy, F.M. Dattilio (1998). *Systeemtherapie* 11(4), 253-256.
- Dattilio, F.M. (1998). *Case studies in couple and family therapy: Systemic and cognitive perspectives*. New York: Guilford.
- Ellis, A. & Harper, R.A. (1961). *A guide to rational living*. Englewood Cliffs N.J.: Prentice Hall.
- Keijsers e.a. (red.) (2004). *Protocollaire behandelingen in de ambulante geestelijke gezondheidszorg*. Twee delen, 2^e herziene druk. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lange, A. (2000). *Gedragsverandering in gezinnen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Lange, A. & Duurland, C. (1996). Gezinstherapie en gedragstherapie: het perfecte huwelijk. *Systeemtherapie* 8(1), 4-16.
- Larner, G. (2004). Family therapy and the politics of evidence. *Journal of Family Therapy* 26, 17-39.
- Schaap, C.P.D.R., e.a. (2004). Protocollaire behandeling van paren met relatieproblemen: communicatievaardigheden en reductie van interpersoonlijke stress. In: G.P.J. Keijsers e.a. (red.), *Protocollaire behandelingen in de ambulante geestelijke gezondheidszorg* (deel 1, p. 338-380).
- Sprenkle, D.H. (ed.) (2002). *Effectiveness research in marriage and family therapy*. Alexandria, VA: AAMFT.

WEERWOORD

Collega de Tempe gaat al lezende van verheuging naar verwarring, blijkbaar zijn wij er niet in geslaagd onze boodschap duidelijk te maken; wij zijn haar en de redactie dankbaar voor deze herkansing.

Collega de Tempe vraagt zich af of er 'weer een nieuwe stroming in de systeemtherapie' wordt gepropageerd. Ze kan gerust zijn, ook wij zijn niet uit op een nieuwe stroming, maar streven eerder naar integratie en achten hiervoor de cognitief-gedragstherapeutische benadering uitermate geschikt. Zij heeft gelijk wanneer zij stelt dat de integratie tussen gedragstherapie en systeemtherapie in Nederland al sinds de jaren zeventig heeft plaatsgevonden. Echter, in deze eerste integratie was slechts in beperkte mate aandacht voor de cognitieve component. Wij trachten daarom in ons artikel een update te geven en ook recente ontwikkelingen te benadrukken.

Collega de Tempe merkt op dat de aandacht voor individuele psychopathologie in ons artikel ontbreekt. Het wordt wellicht niet expliciet (genoeg) genoemd, maar het gaat ons te ver om te stellen dat dit thema geheel ontbreekt. Zo worden bijvoorbeeld onder de kopjes 'taxatie' en 'gedragsobservatie' sterke en zwakke kanten van beide partners geïdentificeerd, respectievelijk hun eigen cognities,

emoties en overte gedragingen onder de loep genomen. Hierbij kan eventuele individuele psychopathologie aan het licht komen. Of, misschien nog duidelijker, in het voorbeeld dat wordt gebruikt ter illustratie van de neerwaartse pijltechniek: '(...) zou kunnen blijken dat mevrouw streeft naar perfectionisme vanuit de onderliggende gedachte dat ze zal worden afgewezen wanneer ze een fout maakt'. Hier kan sprake zijn van persoonlijkheidspathologie, bijvoorbeeld van het obsessief-compulsieve type. De aandacht voor elke partner afzonderlijk komt overigens nog meer aan bod in een recenter artikel (Van Hout, 2004).

Collega de Tempe doet de cognitieve therapie tekort wanneer zij stelt dat deze slechts over één techniek, het ABC-schema, beschikt. Naast de door Ellis beschreven ABC-theorie bestaat er binnen de cognitieve (gedrags)therapie een variëteit aan 'cognitieve technieken'. Enkele hiervan, zoals het gedragsexperiment en de neerwaartse pijl, worden in het artikel beschreven. Wanneer de therapeut op de hoogte is van de verschillende technieken en daarmee kan variëren, is de kans groot dat er één bij cliënten aanslaat en dat de therapie niet omslachtig en saai is. Zo kunnen sommige minder cognitief en verbaal ingestelde cliënten misschien beter overweg met gedragsexperimenten.

Volgens collega de Tempe is het in de relatietherapie opnemen van het ABC-model van de cognitieve therapie het enige 'min of meer nieuwe' in ons artikel en zelfs dat zou geen grote technische verrijking zijn. Inderdaad, er is weinig nieuws onder de zon, sterker nog, we pretenderen zelfs niet eens dat het ABC-model nieuw is in relatietherapie. Een overzichtsartikel lijkt ons overigens ook niet zo geschikt om iets nieuws te presenteren, eventueel wel om bepaalde aspecten, zoals de betekenis van het integratief vermogen, te benadrukken.

Zelfs na herhaaldelijk nalezen van ons artikel kunnen wij niet ontdekken waar wij zouden beweren dat relatietherapeuten te weinig aandacht aan cognitieve gedragstherapie besteden. Integendeel, we concluderen dat deze benadering in veel leerboeken over relatie- en gezinstherapie wordt beschreven als een belangwekkende therapievorm. Wel beweren we dat dit in het verleden anders was en dat er vanuit de systeemtherapie slechts weinig aandacht was voor cognitief-gedragstherapeutische principes en dat, ook nu, de flexibiliteit en het integratief vermogen van de cognitief-gedragstherapeutische benadering niet door elke relatietherapeut wordt onderkend.

Wat collega de Tempe bedoelt met de opstelling van de therapeut als deskundige is ons niet zo duidelijk. Wellicht dat zij hiermee de mythes en misvattingen over cognitieve gedragstherapie aanvult,

namelijk dat de cognitief-gedragstherapeut zich zou opstellen als deskundige. Gold dit wellicht nog voor de klassieke gedragstherapeut, nu is dit een grotendeels verlaten opvatting en attitude en daarbij past ook zeker geen 'irritant annexerende toon'. Waar staat die eigenlijk?

DISCUSSIE

Volgens De Tempe valt er het een en ander te verbeteren aan de integratie met (cognitieve en andere) gedragstherapie en groeien gedragstherapie en systeemtherapie *nu* (cursivering door de auteurs) steeds verder uit elkaar. Zij haalt hierbij echter een publicatie aan van vijftien jaar geleden. Verder schuift zij de gedragstherapie de zwartepiet toe, omdat deze veel te weinig gebruik zou maken van inzichten en technieken uit de systeembenadering. Wij zijn niet zo somber over de huwelijkse staat van cognitieve gedragstherapie en systeemtherapie, wellicht omdat wij een minder ruime definitie van het 'nu' hanteren. Daarnaast lijkt het ons niet verstandig, voor zover er al relatietherapeutische interventies zouden moeten worden toegepast in dit huwelijk, om één van beide partners (in dit geval de gedragstherapie) als schuldige aan te wijzen!

Gerbrand van Hout en Frank Dattilio

Literatuur

Hout, G.C.M. van (2004). Probleemoplossende cognitief-gedragstherapeutische relatietherapie. *Gedragstherapie*, 4, 253-273.